



Творчески
предизвикателства
в психологията

ЛИНГВИСТИЧНА ИНТЕЛИГЕНТНОСТ

Полина Георгиева*

LINGUISTIC INTELLIGENCE

Polina Georgieva

Abstract. The article aims to offer a brief review of linguistic intelligence, a part of Howard Gardner's theory of multiple intelligences. While intelligence as a whole is being defined as a rather general mental capability, linguistic intelligence is broadly defined as the ability to easily and precisely operate with words, both in oral and written interaction. Depending on the degree this intelligence is developed, as well as on the purpose it is used for, the quality of one's life could significantly improve- or unfortunately, decrease.

Keywords: Gardner; linguistic intelligence.

1. Въведение

Интелигентността – качество, което почти всеки вярва, че притежава и че знае какво е, след стотици години на дебати и дефиниции до днес не може да намери еднозначен отговор на въпроса какво всъщност представлява. Една от съвременните теории е тази за множествената интелигентност на Хауърд Гарднър – виждане, според което всеки човек разполага с набор от интелигентности: логико-математическа, телесно-кинестетична, лингвистична, пространствена, музикална, вътрешно- и външноличностна. На централно място сред типове, които той описва, е лингвистичната интелигентност. Макар да се счита, че е в най-голяма степен присъща на писатели, поети, оратори и журналисти, не бива да забравяме, че езикът е и средство, което подпомага социалното взаимодействие; в този смисъл лингвистичната интелигентност е характерна за всеки човек. Степента, до която тя е развита, както и предназначението, с което използваме тази дарба, биха могли значително да улеснят, или, за съжаление, понякога и да утежнят човешкия живот.

* **Полина Георгиева** – докторант по обща психология, катедра „Психология“, Филологически факултет ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“, e-mail: D1076@sd.uni-vt.bg

2. Обща и лингвистична интелигентност

Безспорно едно от най-често употребяваните понятия в живота, при това изглеждащо привидно лесно за обяснение, е интелигентността. Но какво всъщност представлява тя? И към наши дни няма унифицирана дефиниция – твърде тесните определения са критикувани, че насърчават академичен елитаризъм, докато твърде широките дефиниции са обвинявани, че „мътят водата“, обърквайки интелигентността с други умения и черти. През 1994 г. международна група от 52 академици формулира дефиниция, резюмирайки научния консенсус по въпроса. Тяхната дефиниция гласи: „Интелигентността е много обща ментална способност, която измежду други неща включва уменията да се разсъждава, планира, да се разрешават проблеми, да се мисли абстрактно, да се разбират сложни идеи, да се учи бързо и да се учи от опит. Тя не е просто учене от книги, тясно академично умение или решаване на тестове. По-скоро, интелигентността отразява една по-широка и по-дълбока способност за разбиране на заобикалящата ни среда – да умеем да „схващаме“, да откриваме смисъл в нещата или да „проумяваме“ какво да правим“ (Gibb, Barry 2007: 109).

Както личи и от горното твърдение, интелигентността не може да бъде разглеждана като единен конструктор – учените отдавна са изразили несъгласието си с двуфакторната теория на Чарлс Спирмън; в наши дни повечето мнения се обединяват около тезата, че тя е многокомпонентна. Това лесно се забелязва и в тестовете, които се използват за измерване на интелигентността: почти всички от тях включват скали и/или задачи за измерване на вербалното разбиране, за кратковременна памет, за количествени разсъждения (Станфорд-Бине), за скорост на обработка и за перцептивна организация.

Прави впечатление, че във всички съвременни тестове за интелигентност (с изключение на прогресивните матрици на Рейвън) присъства скала за вербално разбиране, тестваша речников запас, яснота на изказванията, откриване на сходство в думите или пък разбиране на смисъла на прочетеното. Това едва ли е случайно, тъй като езикът, може би най-важното доказателство за нашата „човечност“, се развива успоредно с мисленето. Важността на езиковия

компонент при изследване на интелигентността намира своето отражение и в теорията на Луис Търстоун за основните умствени способности, където той говори за вербално разбиране и вербална лекота (Стърнбърг 2012: 563), и в имплицитните теории за интелигентността, които всеки от нас сам си създава. П. Бургов посочва изследване, проведено през 1981 г. в САЩ, чиито резултати сочат, че наред с практическата интелигентност и социалната компетентност, както и способността за разрешаване на проблеми, според изследваните лица интелигентността се характеризира и от вербална способност. Тя включва „яснота на изказванията, богат речников запас и разбиране на подтекста в изказванията или в прочетения текст“ (Бургов 2015: 171). Най-ярък израз за значението на вербалните способности обаче се открива в теорията за множествената интелигентност на Х. Гарднър, където лингвистичната интелигентност е една от общо седемте вида, които той дефинира.

3. Същност и дефиниция на лингвистичната интелигентност

В „Рамки на ума“ (Gardner 1983) – началото на поредица от книги, в които Хауърд Гарднър излага своята теория за множествената интелигентност – лингвистичната интелигентност е първата, която той описва. Този факт не е случаен. „Най-напред обръщаме вниманието си към езика, тъй като той е отличен пример за човешка интелигентност. Това е и най-пълно проучваната интелигентност, така че се намираме на сравнително по-твърда почва при разглеждането на развитието на лингвистичната интелигентност и при дискутирането на сривовете в лингвистичните умения в при мозъчно увреждане. Разполагаме и със съответната информация за еволюционното развитие на човешкия език, за неговите крос-културни проявления, както и за връзката му с другите човешки интелигентности. В съответствие с това, при прегледа на настоящата база знания за лингвистичната интелигентност, аз не просто целя да резюмирам най-новото в тази сфера на човешките умения, но и да предложа видовете анализи, които се надявам, че ще бъдат налични в бъдеще за всяка от останалите видове интелигентност“ (Gardner 1983: 83).

По същество лингвистичната интелигентност включва способността да се оперира с думи както устно, така и писмено. Тя е свързана с процесите на четене, писане, слушане и говорене, разбиране и интерпретиране на казаното, но също така и с краткосрочната и дългосрочната памет. Робърт Стърнбърг я нарича „езикова интелигентност“ и посочва, че тя се „прилага в четенето на книги; писането на доклади, роман или стихотворение, както и в разбирането на изговорените думи“ (Стърнбърг 2012: 579). Хората, надарени с този тип интелигентност, „възприемат по-лесно като четат, водят си записки, слушат лекции, участват в дискусии и дебати. Чуждите езици им се отдават по-лесно“ (Уикипедия 2018).

Гарднър посочва, че лингвистичната интелигентност се задейства, когато хората чуят реч или когато искат словесно да общуват с друг човек. Лингвистичната интелигентност обаче не е свързана само със звуковете на речта. Тя може да бъде мобилизирана и от визуална информация, когато човек чете писмен текст. При глухите хора лингвистичната интелигентност се активизира чрез знаци (вкл. синтактично организирани знакови системи), които могат да бъдат видяни или усетени (Граднър 2014: 84).

Български автор, Росен Илиев, прави доста успешно резюме на лингвистичната интелигентност, която той обаче нарича „вербално-лингвистична“. Според него надарените с този тип интелигентност са функционално грамотни, умеят да мислят и запаметяват чрез вътрешен език и анализират собствената си употреба на езика, както и да прилагат правилата на езика към нови и различни контексти. Хората със силно развита вербално-лингвистична интелигентност оценяват тънкостите на граматиката и смисъла, лесно пишат, наслаждават се на игра с думи, разбират вицовете, каламбуриите и загадките. Те са добри разказвачи и използват описателен език, извеждат новата информация чрез лекции и дискусии и демонстрират лесно разбиране при обсъждания и дискусии (Илиев 2012).

4. Лингвистичната интелигентност в практиката

Видно е, че лингвистичната интелигентност е фундаментална за нормалното човешко функциониране – ако тя е сериозно нарушена (в случаи на мозъчни увреждания например), качеството на общу-

ването с другите, на ежедневния живот и на психичното здраве би било неимоверно по-ниско. В този смисъл хората, които имат ниски стойности на лингвистична интелигентност, в ежедневния си живот биха страдали и биха се натъквали на много повече затруднения от хората, които имат ниски стойности на музикалната или натуралистичната интелигентност. Гарднър посочва, че взаимодействието между лингвистичната и другите видове интелигентност е от цялостно значение за функционирането на личността: „Стеснение (“bottleneck”) има, когато една интелигентност ограничава оперативната способност на други интелигентности. Най-често стесненията се получават, когато по-слаба интелигентност потисне възможността за изява на по-силните. Например една слаба лингвистична интелигентност може да попречи да се изяви междуличностната интелигентност, защото човекът не може да се изразява добре... Често срещано явление в училище – а вероятно и на работното място – произтича от езиковата област. Повечето тестове с химикал и хартия са на лингвистична основа, независимо какви компетенции и умения оценяват. По този начин работниците с по-слаба лингвистична интелигентност са в по-неизгодна позиция, макар че имат потенциал в компетентностите, които се оценяват. За разлика от тях тези, които благодарение на лингвистичните и логическите си умения могат „да отгатват“ подобни тестове, се представят добре, дори когато имат оскъдни познания в областта“ (Гарднър 2014: 259–260).

„Интелигентността е просто капацитет за обработка на данни – да кажем хора с висока лингвистична интелигентност лесно обработват лингвистична информация – отдава им се с по-голяма лекота, отколкото на хора с по-ниска лингвистична интелигентност. Как даден човек ще реши да използва своята лингвистична интелигентност е въпрос, който опира до неговата ценностна система и морални норми. И Гьоте, и Гьобелс са имали интелигентност за немския език; Гьоте я е използвал, за да напише велика поезия, Гьобелс – за да насажда омраза... Индивидът преценява дали да използва лингвистична интелигентност като адвокат, продавач, поет или оратор. Културната среда обаче също способства или възпрепятства артистичното разгръщане на интелигентността. В

някои култури почти всеки пише стихове, танцува, пее и свири на музикален инструмент – за разлика от Платон, който искал да премахне поезията от своята идеална Държава, и от Сталин, който четял под лупа всяко стихотворение като че ли е дипломатическа нота“ (Гарднър 2014: 42, 102).

Според Росен Илиев писател, журналист, адвокат, учител, поет или политик са част от професионалните сфери на реализация на хората, надарени с висока лингвистична интелигентност. Авторът счита, че този тип интелигентност би могъл да се развива чрез дейности, като проучване на нови думи, учене на термини и изрази от други езици, четене, творческо писане, устното разказване на истории или пък водене на дневник (Илиев 2012).

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Измежду всички типове интелигентност, които Хауърд Гарднър описва, лингвистичната е може би с най-голямо значение за цялостното функциониране на личността. Освен че е най-добре проучена и присъства като елемент на почти всички съвременни тестове за интелигентност, лингвистичната интелигентност е тази, която в най-голяма степен се проявява в ежедневието ни. Нарушенията в тази сфера неизменно биха довели до нарушение и в други области на живота – езикът е средството, което ни помага да мислим, да комуникираме и да се социализираме. Това как ще използваме езика – за изразяване на велики идеи, поезия, за насаждане на омраза или пък за победа над съперника ни – разкрива не само моралните и ценностните устои на личността, но би могло да е белег и за състоянието на цялото общество.

БИБЛИОГРАФИЯ BIBLIOGRAPHY

1. **Бургов, Пр.** 2015: Бургов, Пр. Когнитивна Психология, В. Търново: Ивис. // **Burgov, Pr.** 2015: Burgov, Pr. Kognitivna psihologia, V. Tarnovo: Ivis.

2. **Гарднър, Х.** 2014: Гарднър, Х. Множеството интелигентности – нови хоризонти в теорията и практиката. София: Изток–Запад. // **Gardnyr, H.** (2014), *Mnozhestvoto inteligentnosti – novi horizonti v teoriyata i praktikata.* Sofia:

Iztok–Zapad.

3. **Илиев, Р. 2012:** Илиев, Р. Тест за множествена интелигентност. Извлечено на 13.дек. 2019 от <http://www.nauchensviat.eu/test-multiple-intelligence.html> // **Илиев, Р. 2012:** Iliev, R. Test za mnojestvena inteligentnosti. Izvlecheno na 13. dek. 2019 от <http://www.nauchensviat.eu/test-multiple-intelligence.html>

4. **Множествена интелигентност** (2018, сеп. 20). В Уикипедия, свободната енциклопедия. Извлечено на 08 януари 2020 от https://bg.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D0%BD%D0%BE%D0%B6%D0%B5%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%B5%D0%BD%D0%B0_%D0%B8%D0%BD%D1%82%D0%B5%D0%BB%D0%B8%D0%B3%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82 // Mnojestvena inteligentnost. (2018, sep. 20). V Uikipedia, svobodnata entsiklopediya. Izvlecheno na 08 yanuari 2020 от https://bg.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D0%BD%D0%BE%D0%B6%D0%B5%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%B5%D0%BD%D0%B0_%D0%B8%D0%BD%D1%82%D0%B5%D0%BB%D0%B8%D0%B3%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82

5. **Стърнбърг, Р. 2012:** Стърнбърг, Р. Когнитивна психология. София: Изток–Запад. // **Starnbarg, R. 2012:** Starnbarg, R. Kognitivna Psihologia, Sofia: Iztok–Zapad.

6. **Gardner, H. 1993:** Gardner, H. Frames of Mind: The theory of multiple intelligences. New York: Basic Books, second paper edition.

7. **Gibb, B. J. 2007:** Gibb, B. J. “The rough guide to the brain”, New York: Rough Guides.